

*Prethodno priopćenje/
Preliminary communication*
Prihvaćeno: 9.1.2017.

Izv.prof.dr.sc. Smiljana Zrilić,

Odjel za izobrazbu učitelja i odgojitelja Sveučilišta u Zadru

sZRilic@unizd.hr

Tina Šimurina, mag.prim.obraz.

RAZLIKE U PREVALENCIJI POREMEĆAJA U PONAŠANJU S OBZIROM NA DOB I SPOL UČENIKA NEKOLIKO ZADARSKIH OSNOVNIH ŠKOLA

Sažetak: Tema ovog rada su poremećaji u ponašanju djece niže školske dobi. Cilj istraživanja je utvrditi razlike u prevalenciji poremećaja u ponašanju s obzirom na dob i spol. Problemi istraživanja uključuju ispitivanje: učestalosti poremećaja u ponašanju kod učenika 2. i 4. razreda osnovne škole, razlike u broju učenika s poremećajima u ponašanju s obzirom na spol, percepcije učitelja o kvaliteti suradnje s roditeljima djece s poremećajima u ponašanju i sa stručnim suradnicima u školi te angažiranost takve djece u izvannastavnim i izvanškolskim aktivnostima. Prije provedenog istraživanja postavljene su sljedeće hipoteze: 1) aktivni oblici poremećaja u ponašanju u većem su broju zabilježeni kod dječaka, a kod djevojčica pasivni; 2) učiteljice najčešće nisu zadovoljne sa suradnjom s roditeljima djece s poremećajima u ponašanju i sa stručnim suradnicima u školi; 3) djeca s poremećajima u ponašanju u najvećem broju slučajeva ne sudjeluju u izvannastavnim i izvanškolskim aktivnostima.

Ključne riječi: poremećaji u ponašanju djece i mladih, rizični čimbenici, zaštitni čimbenici, eksternalizirani poremećaji u ponašanju, internalizirani poremećaji u ponašanju, prevencija.

1. Uvod

Termin *poremećaji u ponašanju* jedinstven je i općeprihvaćen u Hrvatskoj, a obuhvaća ponašanje koje se znatno razlikuje od uobičajenog ponašanja, ponašanje koje je štetno i /ili opasno za pojedinca koji ga manifestira i za zajednicu u kojoj boravi, te ponašanje koje zbog toga iziskuje dodatnu stručnu društvenu pomoć. Značajno je naglasiti da su takva ponašanja različitih manifestacija, obilježja, intenziteta, trajanja, složenosti, opasnosti ili štetnosti (Koller-Trbović, 2003). U novije vrijeme u upotrebi je termin *rizična ponašanja*, a odnosi se na djecu i mlade koja su u riziku za razvoj nekih ozbiljnijih poremećaja u ponašanju. Uočen je i čitav niz različitih interpretacija navedenog fenomena. Lebedina-Manzoni (2007) smatra da je poremećaj u ponašanju karakterizira odstupanje od određenih normi i standarda. Takva ponašanja ometaju pojedinca u svakodnevnom funkcioniranju i štetna su za samog pojedinca i njegovo okruženje. Koller-Trbović, Žižak, Jeđud-Borić (2011) ističu kako je fenomen poremećaja u ponašanju djece vrlo složen i promjenjiv, određen je vremenom i specifičnom kulturom, a potrebe djece s tim poremećajima, kao i njihovih obitelji, brojne su i kompleksne. Stoga jedno područje društvenog djelovanja nije u

stanju odgovoriti na sve aspekte tog fenomena, već su u svakodnevni rad na zadovoljenju potreba djece s poremećajima u ponašanju uključeni stručnjaci iz više područja (zdravstva, odgoja i obrazovanja, socijalne skrbi). Koščak (2012) navodi kako je složenost navedenog pojma vidljiva iz činjenice da različite znanstvene grane svojim pristupom nastoje utjecati na definiranje fenomena: psihijatrijsko gledište promatra poremećaj unutar dijagnostičkih klasifikacijskih sustava; psihološko gledište odnosi se na dvije krajnje vrste ponašanja: eksternalizirano (teško kontrolirano) i internalizirano (kontrolirano ponašanje); zakonsko gledište odnosi se na delikventno ponašanje koje bi bilo kažnjeno da je riječ o odrasloj osobi, te pedagoško gledište definira se kao anomalija u karakteru, pogrešan razvoj, teškoće u školi, smetnje u disciplini i terapijske mjere. Razlikujemo blaže i teže oblike poremećaja u ponašanju, pa se u literaturi navode razni pojmovni modaliteti za poremećaje u ponašanju kao što su: rizično socijalno ponašanje, neprilagođeno i neprihvatljivo ponašanje, asocijalno i antisocijalno ponašanje, društveno neprihvatljivo ponašanje, delikventno ponašanje, abnormalno ponašanje, disocijalno ponašanje, ometajuća ponašanja, devijantno ponašanje i sl. (Opić, 2007)

Bouillet, Uzelac (2007) definiraju poremećaje u ponašanju kao sve one pojave u ponašanju u kojima mlada osoba iskazuje negativan stav prema odgajateljima u obitelji i izvan nje, odnosno prema braći i vršnjacima, prema radu i učenju i pozitivnim društvenim normama. U školi se dulje vrijeme ne ponašaju u skladu s prihvaćenim standardima društvenoga, emocionalnoga i moralnoga ponašanja koja odgovaraju djeci njihove dobi, koja se ne uspijevaju prilagoditi zahtjevima života, rada i ponašanja u školi i roditeljskom domu, i to zbog razloga koji nisu vezani za uočljiva senzorna oštećenja, za poremećaj govora, za tjelesne nesposobnosti ili mentalnu zaostalost. Među najčešće citirane definicije poremećaju u ponašanju u Hrvatskoj spadaju oni koje je ponudio Uzelac (1995). Po njemu poremećaji u ponašanju su „ona ponašanja koja se znatnije razlikuju od uobičajenog ponašanja većine mladih određene sredine, ponašanja koja su štetna i/ili opasna kako za osobu koja se tako ponaša, tako i za njezinu širu okolinu te ponašanja koja zbog toga iziskuju dodatnu stručnu i/ili širu društvenu pomoć radi uspješne socijalne integracije takve osobe.”

Treba istaknuti i prevenciju poremećaja u ponašanju. U školskom kontekstu često se govori o pozitivnom ozračju, zastupljenosti stručnih suradnika, kompetencijama učitelja, suradnji s roditeljima, a poseban naglasak stavlja se na organizaciju slobodnog vremena, izvannastavnih i izvanškolskih aktivnosti. Ispitivanje utjecaja izvannastavnih i izvanškolskih aktivnosti, na pojavu poremećaja ponašanja učenika ima društvenu i pedagošku opravdanost, posebno s obzirom na činjenicu porasta i brojnih manifestacija neprihvatljivog ponašanja u sve ranijem razvojnom razdoblju. Problematika slobodnog vremena vrlo je raznolika i složena, a pod utjecajem svakodnevnih prakse postaje i sve važniji sadržaj znanstvenog proučavanja. U školskom sustavu stručno-pedagoško znanje uglavnom je usmjereno prema nastavnom procesu i međusobnom odnosu sudionika u njemu. Međutim, potrebno je istražiti i utjecaj izvannastavnih aktivnosti na odgoj i obrazovanje učenika. Nedovoljno osmišljeno, nestrukturirano i nevođeno slobodno vrijeme učenika, prediktor je poreme-

ćaja u ponašanju, što pokazuju rezultati istraživanja (Mlinarević, 2006; Mlinarević i sur., 2009) i svakako ima negativne implikacije u formiranju ličnosti. Snažan faktor u pedagoškom procesu i nezaobilazan čimbenik u razvoju učenika zasigurno je učitelj, koji realizacijom odgojno-obrazovnih sadržaja pozitivno utječe na razvoj osobnosti učenika. Svojim odnosom prema učenicima učitelj djeluje na procese socijalizacije, individualizacije i personalizacije. Napredak suvremenog društva doveo je do sve učestalije pojave problema poremećaja u ponašanju. Pri tom se kao glavni razlog za zabrinutost nameće njihov negativan utjecaj na razvoj pojedinca kao i posljedice koje se odražavaju na cijelo njegovo okruženje. Koller-Trbović (1998) navodi kako je ključno shvatiti da je riječ o fenomenu za koji ne postoje konkretna rješenja. Međutim, pravovremeno reagiranje i adekvatna znanstvena strategija mogu dovesti do pozitivnih ishoda tijekom rješavanja navedene problematike.

2. Rizični čimbenici poremećaja u ponašanju

Razmatrajući faktore koji sudjeluju u nastajanju i manifestiranju poremećaja u ponašanju, sa psihološkog aspekta, razlikujemo poremećaje koji su posljedica emocionalnog razvoja ličnosti, te poremećaje koji su nastali djelovanjem okoline. Općenito se smatra da su razlozi poremećaja u ponašanju uvjetovani nizom elemenata iz obiteljske sredine (disfunkcionalne obitelji, neadekvatna ponašanja roditelja, odgojni stil, jednoroditeljske i binuklearne obitelji), čimbenicima povezani sa školom (teškoće učenja, strah od škole, neprimjereni postupci učitelja), te biološke osobine koje mogu djelovati na učenikov odnos prema školi (slabija mentalna razvijenost i oštećenje središnjeg živčanog sustava, a dovode do impulzivnosti i agresivnosti, nemira, pretjerane aktivnosti, stalnog vrpoljenja i nespretnosti). Obiteljski faktori najispitivniji su u djelovanju na ponašanje djece. Dokazana je i etiološka povezanost između poremećaja u ponašanju i odbacivanja od strane roditelja, nedosljednost i krutost u odgoju, razvod i odsutnost oca. Socijalni čimbenici kao što su: neprimjerenost obiteljsko funkcioniranje, nasilje i kriminalitet u obitelji, te fizičko i seksualno zlostavljanje djece također predstavljaju moguće predispozicije za razvitak poremećaja u ponašanju (Nikolić i sur., 2004). Brojna istraživanja pokazuju da loš utjecaj na ponašanje djece imaju poremećeni odnosi u obitelji, slaba komunikacija među njezinim članovima (Malagoli-Togliatti, Ardone, 1993; Malagoli-Togliatti, 1996; Scabini, Donati, 1992), odnosi bez ljubavi i topline (Caffray i Schneider, 2000), te stil odgoja roditelja (Lacković-Grigin, 1982; Ajduković, 1990; Clark i Shields, 1997; Deković, Raboteg-Šarić, 1997; Bašić, 2001; Vulić-Prtorić, 2002). Loeher i Stouthamer-Loeber (prema Ajduković, 2000) rizične čimbenike koje pronalazimo u različitim obiteljima kategorizira kao: zanemarujuće obitelji (slab nadzor roditelja, malo vremena provedeno s djecom); konfliktne obitelji (stalne svađe i sukobi, nasilno ponašanje, odbačenost); devijantne obitelji (roditelji agresivni, skloni delikventnom ponašanju, dijete pod velikim rizikom); kaotične obitelji (nepoznavanje granica, slaba komunikacija i dogovor, nizak socioekonomski status).

Mnogobrojni autori (Farrington, 1994; Hawkins i dr., 1992; Hawkins, 1995, prema Williams, Ayers, Arthur, 1997) donose zaštitne čimbenike koji smanjuju rizik za pojavu delikvencije i ostalih oblika poremećaja u ponašanju: ženski spol, jaka povezanost

s roditeljima, dogovori s obitelji, otpornost i pozitivan temperament, sposobnost za prilagođavanje i oporavak, podržavajuće obiteljsko ozračje, jaki vanjski sustav podrške koji jača dječje napore za sučeljavanje s rizicima i stresorima, prosocijalna orijentacija (uživanje u socijalnoj interakciji), vještine rješavanja socijalnih problema. Pojave koje uzrokuju poremećaje u ponašanju međusobno su povezane i kontinuirano su u interakcijskom odnosu. Iako ih ne uzrokuje samo jedna okolnost ili samo jedan determinirajući čimbenik, pozitivan doživljaj škole treba tretirati kao mogući činitelj prevencije.

3. Najčešći oblici poremećaja u ponašanju učenika mlađe školske dobi

Koller-Trbović, Žižak i Bašić (2005) kao osnovni kriterij za prepoznavanje postojanja poremećaja u ponašanju ističu: odstupanje (u određenoj sredini), štetnost i potrebu za intervencijom. Navode kako poremećaje u ponašanju čine „sva ona ponašanja koja dijete na neki način ometaju u redovitom funkcioniranju, a mogu biti štetna i opasna za tog pojedinca i/ili njegovo okruženje, te uz to:

- odstupaju od normi uobičajenog ponašanja za tu dob, spol, situaciju i okruženje;
- mogu biti prisutna na osobnom planu i/ili socijalnom okruženju;
- zahtijevaju stručnu pomoć.

Pojava određenih poremećaja i odstupanja u ponašanju prilikom svakodnevnog funkcioniranja ne ukazuje nužno na poremećaje u ponašanju. Za utvrđivanje poremećaja u ponašanju potrebno je udovoljiti brojnim kriterijima, među kojima se osobito ističu sljedeći:

- „*trajanje poremećaja*, pri čemu se o poremećajima u ponašanju može govoriti ako određena odstupanja traju dulje vrijeme (tri do šest mjeseci i dulje) ili ako nastane nagla promjena u ponašanju;
- *intenzitet*, odnosno težina poremećaja, pri čemu se najčešće spominju blagi, umjereni i teški poremećaji, odnosno niska, umjereni i vrlo visoka rizičnost;
- *prisutnost poremećaja u određenoj sredini*, pri čemu su opasniji i teži poremećaji koji se pojavljuju u više različitih sredina (npr. u obitelji, školi, društvu vršnjaka);
- *prisutnost većeg broja različitih poremećaja*, pri čemu se smatra da je za monosimptomatske poremećaje bolja prognoza u pogledu uspjeha u tretmanu (poznato je da se poremećaji intenziviraju i da se pojavljuju novi oblici ako se ne intervenira);
- *socijalni ili kulturni kriterij*, što znači da se određeni poremećaji ne procjenjuju na isti način u različitim sredinama ili za različiti spol, dob i dr.
- *hitnost intervencije*
- *prije poduzete intervencije i njihovi rezultati*. (Koller-Trbović, Žižak, Bašić, 2005)

U školskim sredinama najčešće manifestacije poremećaja u ponašanju su: plahost, povučенost, stidljivost, nemarnost, pasivnost, a kod srednjoškolaca nezainteresiranost i dosada. Interesantno je kazati da je prema procjeni učitelja (Uzelac, 1995), nezainteresirano ponašanje u školi svrstano u aktivne forme rizičnog ponaša-

nja. Razlog tome je, vjerojatno učiteljev stav prema temeljnoj obvezi učenika – pažljivo praćenje nastave i savladavanje programa. U školi je sve više različitih oblika nasilja i agresivnosti. Agresivno ponašanje nije samo indikator poremećaja u ponašanju već je i faktor koji otežava pozitivnu integraciju u društvenu sredinu. Očituje se u kući, školi, ali i na javnim mjestima. Agresivna djeca u adolescenciji izložena su puno većem riziku delikvencije i uzimanja droga (Hilsberg, 2005). Učitelji uočavaju fizički agresivno ponašanje u više od polovice učenika (Uzelac, 1995). Osim fizičke, učestala je i verbalna agresivnost, a njoj su više sklone djevojke, nego mladići. Uzelac (1995) među oblike ponašanja koji su neuobičajeni za djecu osnovnoškolske dobi i znače svojevrsne negativne devijacije ubraja:

- *ponašanja tipična za školsku sredinu*: neopravdani izostanci s pojedinih nastavnih sati, svojevrijedno napuštanje nastave, neopravdani cjelodnevni izostanci s nastave, tužakanje, ulizivanje nastavniku, protivljenje kolektivnim akcijama, varanje u školskim ispitnim situacijama, prekidi u školovanju i sl.;
- *pretežito aktivni oblici ponašanja*: prkos, verbalna agresivnost, fizička agresivnost, laganje, bježanje od kuće, prodaja ili darivanje osobne imovine, krađa, druženje s osobama asocijalnog ponašanja, prosjačenje, „tapkarenje“, skitnja, zlonamjerno varanje, preprodaja vrjednijih predmeta i sl.;
- *pretežito pasivni oblici poremećaja u ponašanju*: plašljivost, povučенost, potištenost, plačljivost, nemarnost (lijenost), nezainteresiranost (dosada), razmaženost, emocionalna hladnoća.

Autori ističu kako su aktivni oblici poremećaja u ponašanju češći u dječaka, a pasivni u djevojčica, no učestalost manifestiranja istih kod dječaka i djevojčica ovisi o dobi. Uzimaju za primjer plašljivost, koja je u prvim godinama školovanja jednaka kod dječaka i djevojčica. Tijekom daljnjeg razvoja taj poremećaj se u dječaka pomalo gubi, a kod djevojčica ostaje jednako čest ili čak i češći što su djevojčice starije. (Bouillet, Uzelac, 2007)

4. Empirijski dio istraživanja

Cilj istraživanja bio je utvrditi razlike u prevalenciji poremećaja u ponašanju učenika koji, prema mišljenjima njihovih učitelja, ukazuju na određene poremećaje u ponašanju, s obzirom na dob i spol. Uzorak čini 8 razreda, i to četiri 2. te četiri 4. razreda osnovne škole. Ukupan promatrani uzorak je 158 učenika, od čega je 75 učenika 4. razreda te 83 učenika 2. razreda. Problemi istraživanja uključuju ispitivanje: učestalosti poremećaja u ponašanju kod učenika 2. i 4. razreda osnovne škole, razlike u broju učenika s poremećajima u ponašanju s obzirom na spol, percepcije učiteljica o kvaliteti suradnje s roditeljima djece s poremećajima u ponašanju i sa stručnim suradnicima u školi, te angažiranost takve djece u izvannastavnim i izvanškolskim aktivnostima.

Prije provedenog istraživanja postavljen je su sljedeće hipoteze: 1) aktivni oblici poremećaja u ponašanju su u većem broju zabilježeni kod dječaka, a pasivni kod djevojčica; 2) učiteljice najčešće nisu zadovoljne sa suradnjom s roditeljima djece s poremećajima u ponašanju i sa stručnim suradnicima u školi; 3) djeca s poremećajima u ponašanju u najvećem broju slučajeva ne sudjeluju u izvannastavnim i izvanškolskim aktivnostima.

Isključivo za potrebe ovog rada izrađen je anketni upitnik koji su ispunjavali učitelji 2. i 4. razreda u četiri zadarske osnovne škole (3 gradske i 1 seoska). Upitnik se sastoji od ukupno 49 tvrdnji koje su opisivale pasivne oblike poremećaja u ponašanju (plašljivost, povučенost, potištenost, nemarnost i lijenost), te aktivne (agresivnost, hiperaktivnost, nediscipliniranost i laganje). Učitelji su trebali, nakon pažljivo proučenih tvrdnji, prepoznati postoji li u njihovu razrednom odjeljenju jedan, ili više učenika, koji se u tom smislu osobito ističu i znakom „X“ pored pojedine tvrdnje to i naglasiti. Za ispitivanje percepcije učitelja o kvaliteti suradnje s roditeljima djece s poremećajima u ponašanju i sa stručnim suradnicima u školi, te njihova angažiranost u izvannastavnim i izvanškolskim aktivnostima također je izrađen anketni upitnik u kojem su učitelji ispod navedenih tvrdnji trebali zaokružiti odgovor koji najbolje upisuje realnu situaciju suradnje.

U nastavku rada prikazani su **rezultati istraživanja**.

Poremećaji u ponašanju kod djece 2. razreda osnovne škole prema spolu

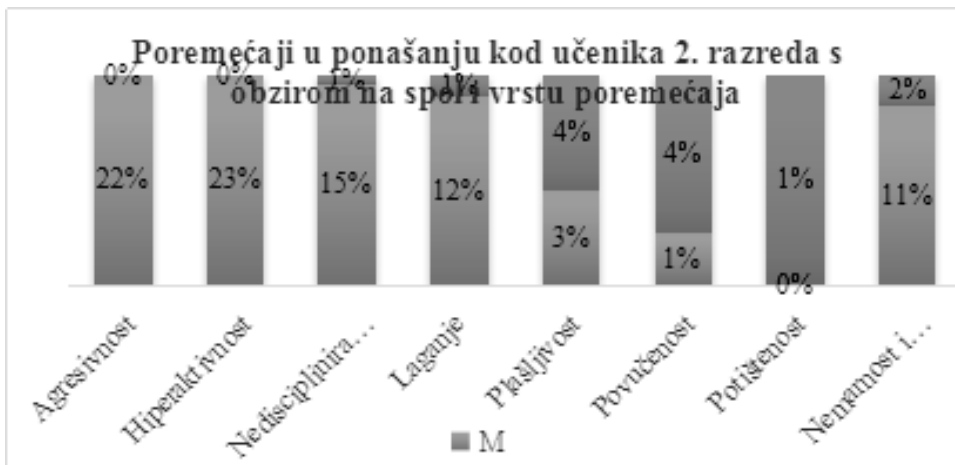
Nakon provedenog anketnog ispitivanja za drugi razred, prema mišljenjima njihovih učitelja, ponašanja 15 učenika upućuju na neki mogući oblik poremećaja u ponašanju od ukupno 83 učenika. Od ukupnog broja učenika koji upućuju na neki mogući oblik poremećaja, 13 je dječaka, odnosno 16%, 2 su djevojčice, odnosno 2%. Grupiranjem sviju tvrdnji koje je anketa sadržavala, njih 49, u pojedinu vrstu poremećaja za učenike koji upućuju na neki oblik poremećaja u ponašanju dobivamo rezultate prikazane u tablici broj 1.

Tablica 1. Prikaz aktivnih i pasivnih poremećaja u ponašanju za učenike 2. razreda

VRSTA POREMEĆAJA	POREMEĆAJ U PONAŠANJU	APSOLUTNE FREKVENCIJE ZA TVRDNJU		UKUPNO	RELATIVNE FREKVENCIJE PREMA VRSTI POREMEĆAJA	RELATIVNE FREKVENCIJE PREMA SPOLU I VRSTI POREMEĆAJA	
		M	Ž			M	Ž
AKTIVNI	Agresivnost	35	0	35	22%	22%	0%
	Hiperaktivnost	36	0	36	23%	23%	0%
	Nediscipliniranost	23	1	24	15%	15%	1%
	Laganje	19	2	21	13%	12%	1%
PASIVNI	Plašljivost	5	6	11	7%	3%	4%
	Povučenost	2	6	8	5%	1%	4%
	Potištenost	0	2	2	1%	0%	1%
	Nemarnost i lijenost	18	3	21	13%	11%	2%
UKUPNO		138	20	158	100%	87%	13%

Prema vrstama poremećaja može se kazati kako 23% učenika, koje su učitelji prepoznali, pokazuje mogući poremećaj hiperaktivnosti, kao najučestaliji poreme-

ćaj, od čega su sve dječaci. S druge strane, svega 1% ispitanika pokazuje poremećaj potištenosti, i to isključivo djevojčice. Detaljan prikaz prema vrsti poremećaja i spolu je dan u grafikonu broj 1.

Grafikon 1. Prikaz poremećaja u ponašanju kod učenika 2. razreda s obzirom na spol i vrstu poremećaja

Ukoliko razlučimo navedene poremećaje u aktivne i pasivne, može se reći kako 73% učenika pokazuje potencijalne aktivne oblike poremećaja, i to 71% njih su dječaci, a svega 2% djevojčice. Anketom je utvrđeno i da 27% učenika pokazuje moguće pasivne poremećaje u ponašanju, s tim da su 16% dječaci, a 11% djevojčice.

Poremećaji u ponašanju kod djece 4. razreda osnovne škole prema spolu

Prema provedenoj anketi za 4. razred, prema mišljenjima njihovih učitelja, 16 učenika manifestira ponašanja koja upućuju na neki mogući oblik poremećaja u ponašanju od ukupno 75 učenika njihovih razrednih odjeljenja. Od ukupnog broja učenika koji upućuju na neki mogući oblik poremećaja, 10 je dječaka, odnosno 13%, 6 su djevojčice, odnosno 8%.

Grupiranjem sviju tvrdnji koje je anketa sadržavala, njih 49, u pojedinu vrstu poremećaja za učenike koji upućuju na neki oblik poremećaja u ponašanju dobivamo rezultate prikazane u tablici broj 2.

Tablica 2. Prikaz aktivnih i pasivnih poremećaja u ponašanju učenika 4. razreda

VRSTA POREMEĆAJA	POREMEĆAJ U PONAŠANJU	APSOLUTNE FREKVENCIJE ZA TVRDNJU		UKUPNO	RELATIVNE FREKVENCIJE PREMA VRSTI POREMEĆAJA	RELATIVNE FREKVENCIJE PREMA SPOLU I VRSTI POREMEĆAJA	
		M	Ž			M	Ž
AKTIVNI	Agresivnost	30	8	38	21%	17%	4%
	Hiperaktivnost	37	7	44	25%	21%	4%
	Nediscipliniranost	18	9	27	15%	10%	5%
	Laganje	10	8	18	10%	6%	4%
PASIVNI	Plajljivost	6	10	16	9%	3%	6%
	Povučenost	2	7	9	5%	1%	4%
	Potištenost	1	3	4	2%	1%	2%
	Nemarnost i lijenost	10	12	22	12%	6%	7%
UKUPNO		114	64	178	100%	64%	36%

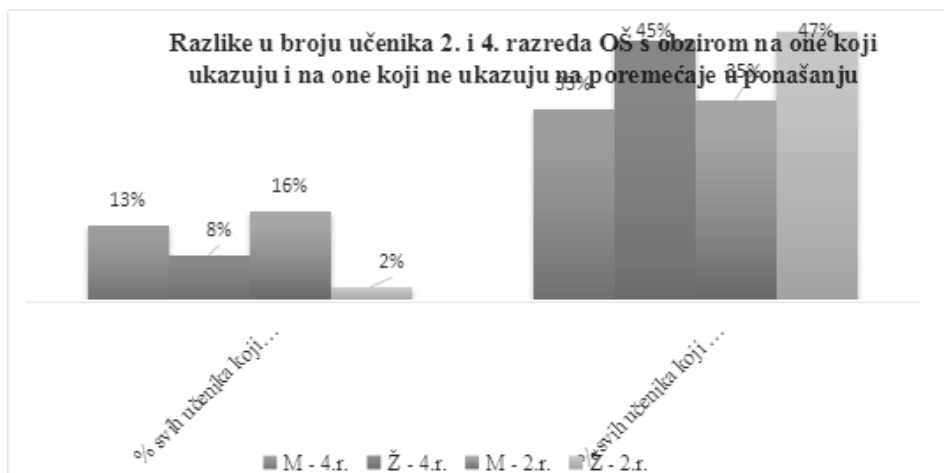
Prema vrstama poremećaja može se kazati kako 25% učenika, koje su učitelji prepoznali da upućuju na neki mogući oblik poremećaja u ponašanju, pokazuje mogući poremećaj hiperaktivnosti, kao najučestaliji poremećaj, od čega su 21% dječaci, a svega 4% djevojčice.

S druge strane, svega 2% ispitanika pokazuje poremećaj potištenosti, i tu je omjer dječaka i djevojčica identičan.

Razlike u prevalenciji poremećaja u ponašanju kod djece 2. i 4. razreda prema spolu

Prema provedenoj anketi za 2. i 4. razred te rezultatima istraživanja prikazanim u prethodnim odjeljcima, može se zaključiti kako djeca u 4. razredu češće upućuju na neki oblik poremećaja u ponašanju. Ukoliko se usporede spolovi, pojava nekog od poremećaja je učestalija kod dječaka, i to u 2. razredu te djevojčica u 4. razredu. Navedeno je prikazano na grafikonu broj 2.

Grafikon 2. Razlike u broju učenika 2. i 4. razreda osnovne škole s obzirom na one koji ukazuju i na one koji ne ukazuju na poremećaje u ponašanju

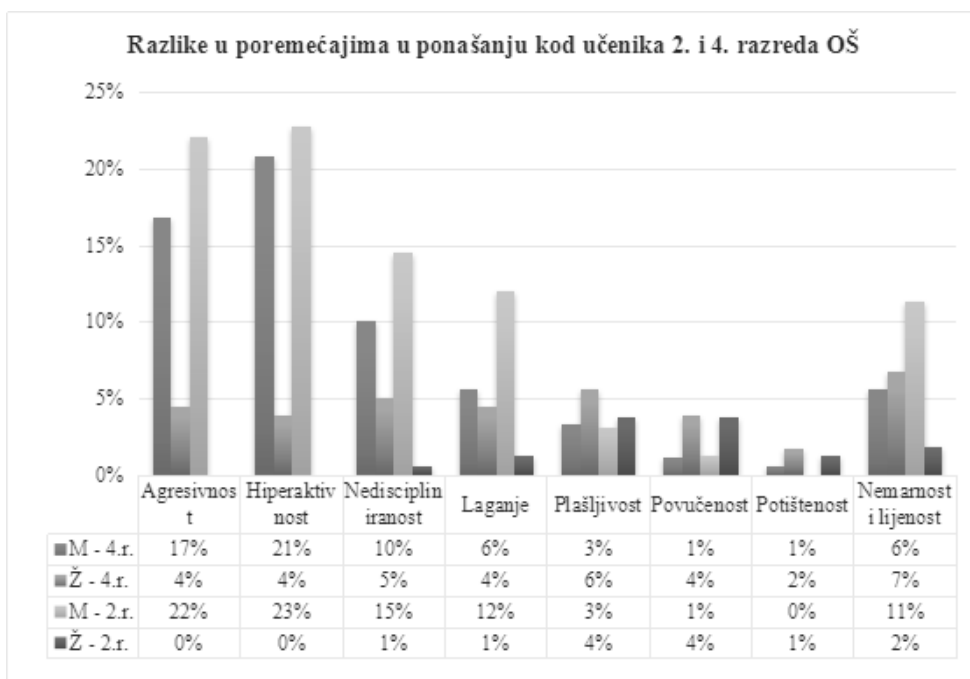
U Tablici 3. dani su rezultati istraživanja o poremećajima u ponašanju kod djece 2. i 4. razreda koji upućuju na neki oblik poremećaja u ponašanju prema spolu i vrsti poremećaja.

Tablica 3. Prikaz rezultata istraživanja kod učenika 2. i 4. razreda prema spolu i vrsti poremećaja

VRSTA POREMEĆAJA	POREMEĆAJ U PONAŠANJU	RELATIVNE FREKVENCIJE NA RAZINI SPOLA I DOBI 4.r.		RELATIVNE FREKVENCIJE NA RAZINI SPOLA I DOBI 2.r.	
		spol		Spol	
		M	Ž	M	Ž
AKTIVNI	Agresivnost	17%	4%	22%	0%
	Hiperaktivnost	21%	4%	23%	0%
	Nediscipliniranost	10%	5%	15%	1%
	Laganje	6%	4%	12%	1%
PASIVNI	Plasljivost	3%	6%	3%	4%
	Povučenost	1%	4%	1%	4%
	Potištenost	1%	2%	0%	1%
	Nemarnost i lijenost	6%	7%	11%	2%
UKUPNO		64%	36%	87%	13%

Sukladno dobivenim rezultatima može se zaključiti kako od ukupnog broja učenika koji upućuju na neki oblik poremećaja u ponašanju, po mišljenju njihovih učitelja, većina ukazuje na aktivne oblike poremećaja. U oba slučaja aktivni oblici nadmašuju broj djece s pasivnim oblicima poremećaja u ponašanju.

Aktivni oblik poremećaja u ponašanju pokazuje 73% dječaka 2. razreda, dok je u slučaju 4. razreda to 53% dječaka. S druge strane, pasivni oblik poremećaja ponašanja pokazuje 11% djevojčica 2. razreda, dok je taj parametar u ispitanim 4. razredima veći i iznosi 18%. Navedeno je prikazano na grafikonu broj 3.

Grafikon 3. Prikaz razlika u broju učenika s poremećajima u ponašanju kod 2. i 4. razreda osnovne škole

Zaključno, može se kazati kako je aktivni oblik poremećaja u ponašanju najučestaliji oblik poremećaja kod dječaka u oba razreda. S druge strane, kod djevojčica prevladava pasivni oblik poremećaja u ponašanju.

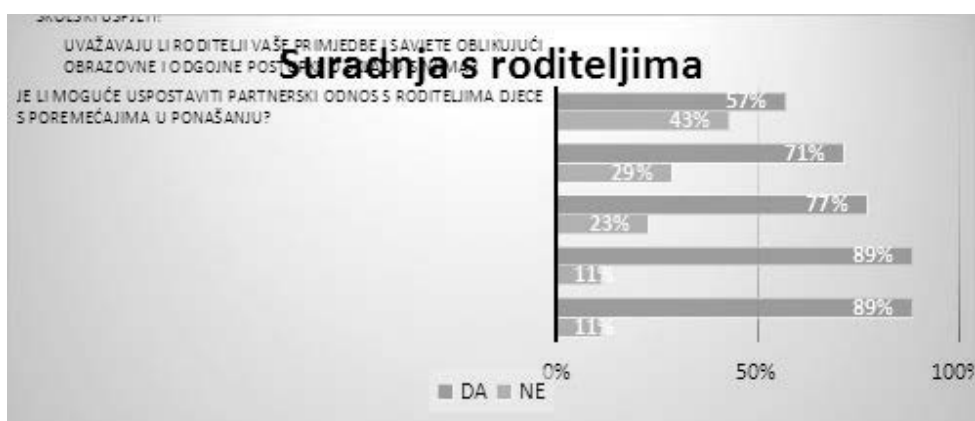
Suradnja s roditeljima i stručnim suradnicima

Istraživanje obuhvaća i anketu koja je ispitala percepciju učiteljica o kvaliteti suradnje s roditeljima djece s poremećajima u ponašanju i stručnim suradnicima u školi.

Grafikon 4. Prikaz rezultata o učestalosti dolazaka roditelja djece s poremećajima u ponašanju na informacije i roditeljske sastanke

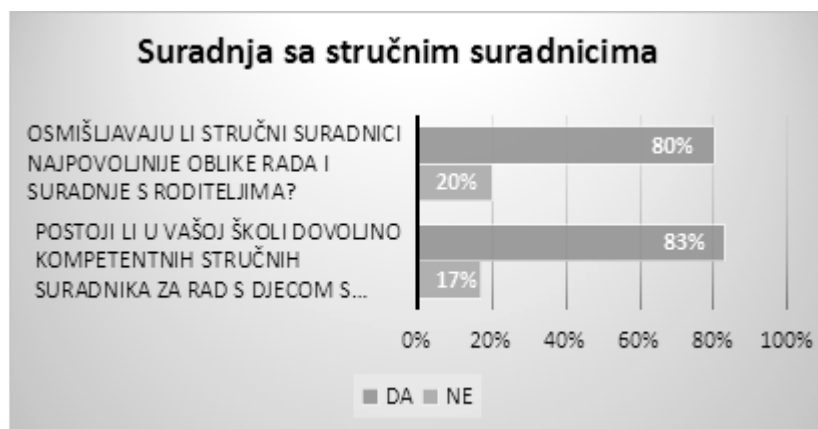
Jedno od pitanja koje je anketa sadržavala bilo je: „Koliko često roditelji djece s mogućim poremećajima u ponašanju dolaze na informacije i roditeljske sastanke?“ Iz navedenog grafikona jasno se može zaključiti kako su roditelji u najvećem postotku (34%) redoviti u dolasku, oni koji često i ponekad dolaze zastupljeni su u istom postotku (29%), dok je najmanji postotak (8%) onih roditelja koji nikad ne dolaze.

Grafikon 5. Prikaz percepcija učiteljica o kvaliteti suradnje s roditeljima učenika s poremećajima u ponašanju

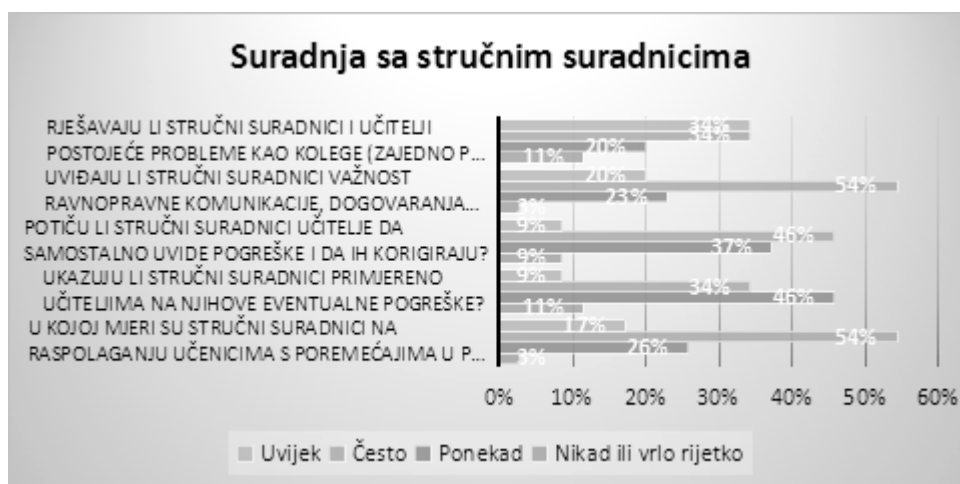
Analizirajući Grafikon 5. možemo zaključiti kako učitelji suradnju s roditeljima ocjenjuju kao pozitivnu. Analiza pokazuje kako su u postotku od 57% roditelji aktivni sudionici u razmjeni ideja i iskustava na roditeljskim sastancima, u 71% slučajeva suradnja s roditeljima ima pozitivan utjecaj na učenikovo ponašanje, a u 77% slučajeva i na djetetov školski uspjeh. Vrlo velik postotak (89%) roditelja uvažava učiteljičine savjete i primjedbe vezane za djetetov odgoj i obrazovanje, a u istom omjeru (89%)

zastupljen je i broj roditelja djece s mogućim poremećajima u ponašanju s kojima je moguće uspostaviti partnerski odnos. Dobivenim rezultatima opovrgavamo postavljenu hipotezu kako učiteljice nisu zadovoljne sa suradnjom s roditeljima djece s poremećajima u ponašanju.

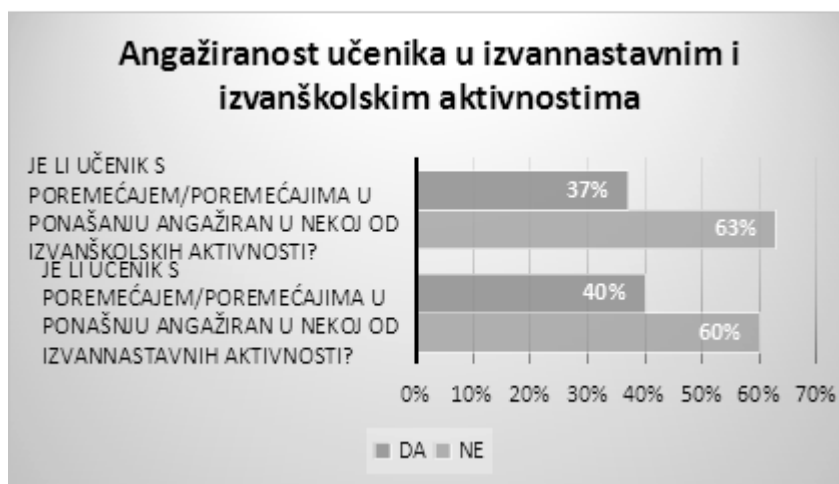
Grafikon 6. Prikaz rezultata o kompetentnosti stručnih suradnika u školama u radu s djecom s poremećajima u ponašanju (1)

Percepcija učiteljica o suradnji sa stručnim suradnicima u školi je, kao i u gore navedenom grafikonu, ocjenjena kao pozitivna. Učitelji smatraju da stručni suradnici u školi u 80% slučajeva osmišljavaju najpovoljnije oblike rada i suradnje s roditeljima djece s mogućim poremećajima u ponašanju. Učitelji su pozitivno ocijenili i kompetenciju stručnih suradnika za rad s takvim učenicima (83%).

Grafikon 7. Prikaz rezultata o kompetentnosti stručnih suradnika u školama u radu s djecom s poremećajima u ponašanju (2)

Grafikon 6. u jednakom postotku (34%) ocjenjuje kako stručni suradnici i učitelji uvijek ili često zajednički rješavaju postojeće probleme kod učenika koji pokazuju neke poremećaje u ponašanju. Utvrđeno je kako stručni suradnici u 54% ispitanih slučajeva često uviđaju važnost ravnopravnog komuniciranja, dogovaranja i međusobnog uvažavanja u odgoju i obrazovanju navedene djece. Isto tako, stručni suradnici često (46%) potiču učiteljice da samostalno uvide pogreške i korigiraju ih. Stručni suradnici ponekad (46%) na primjeren način ukazuju na njihove eventualne pogreške. Stručni suradnici u školama često (54%) su na raspolaganju učiteljima i učenicima. Ovim rezultatima, također, opovrgavamo ranije postavljenu hipotezu koja govori da učiteljice nisu zadovoljne suradnjom sa stručnim suradnicima u školi, kako smo se prije mislilo.

Grafikon 8. Prikaz angažiranosti učenika s poremećajima u ponašanju u izvannastavnim i izvanškolskim aktivnostima

Grafikon 8. daje nam uvid u to da je u izvanškolske aktivnosti uključeno tek 37% učenika s pretpostavljenim poremećajima u ponašanju. Nadalje, tek 40% takvih učenika uključeno je u neki oblik izvannastavnih aktivnosti. Gore navedeni rezultati potvrđuju ranije postavljenu hipotezu kako učenici s mogućim poremećajima u ponašanju u većem postotku nisu angažirani u izvannastavnim i izvanškolskim aktivnostima.

5. Zaključak

Napredak suvremenog društva doveo je do sve učestalije pojave poremećaja u ponašanju. Ono što osobito zabrinjava je negativan utjecaj navedenog oblika ponašanja na razvoj pojedinca koji takvo ponašanje manifestira, ali i za njegovo cjelokupno okruženje. Važno je naglasiti kako donedavno nije postojala jedinstvena definicija koja bi navedenu problematiku opisala kao ni konkretna rješenja. Brojna istraživanja pokazuju kako učitelji imaju vrlo važnu ulogu u prevenciji ovog svepri-

sutnog fenomena, a općenito i cijeli školski kontekst, uključujući stručne službe, te partnerstvo s roditeljima. Učitelji bi, kao osobe koje se s tim problemom susreću u ranoj fazi, trebali detektirati i pravovremeno reagirati na takvo ponašanje te primjenjujući odgovarajuće znanstvene strategije u suradnji sa stručnim suradnicima u školi dovesti do pozitivnih ishoda u rješavanju navedene problematike. Ukoliko njihova reakcija zakasni, ili još gore, ako se takvo ponašanje ignorira, vrlo je vjerojatno da će ono s godinama postati ozbiljnije te opasnost za cjelokupno društvo.

Istraživanje ovog rada sadržava tri hipoteze. Prva se odnosila na to da su aktivni oblici poremećaja u ponašanju češći oblik poremećaja kod dječaka nego kod djevojčica i tu smo hipotezu uspjeli dokazati. Od ukupnog broja učenika 2. i 4. razreda osnovne škole koji upućuju na neki oblik poremećaja u ponašanju, po mišljenjima njihovih učiteljica, u oba slučaja aktivni oblici nadmašuju broj djece s pasivnim oblicima. Za 2 razred kod dječaka aktivni se pojavljuju u 71% slučajeva, a pasivni u 16%. Kod djevojčica u 2 razredima aktivni oblik iznosi svega 2%, a pasivni 11%. U 4 razredima kod dječaka aktivni oblici javljaju se u 53% slučajeva, a pasivni u 11%. Kod djevojčica iste uzrasti aktivni se pojavljuju u 18% slučajeva, a isti postotak je zabilježen i kod pasivnih oblika. Druga postavljena hipoteza odnosila se na to da učiteljice nisu zadovoljne suradnjom s roditeljima djece s poremećajima u ponašanju i sa stručnim suradnicima u rješavanju navedenog problema. Analizirajući rezultate anketnog upitnika vezane za suradnju s roditeljima, učiteljice su suradnju ocijenile kao pozitivnu u više od 57 posto slučajeva. Suradnja sa stručnim suradnicima također je ocijenjena kao pozitivna, i to u postotcima većim od 80. Treća hipoteza odnosila se na angažiranost učenika u izvanškolskim i izvannastavnim aktivnostima. Kako smo ranije i pretpostavljali, učenici s mogućim poremećajima u ponašanju, u 63% slučajeva ne sudjeluju u izvanškolskim, a u 60% slučajeva u izvannastavnim aktivnostima.

Pojave koje uzrokuju poremećaje u ponašanju međusobno su povezane i kontinuirano su u interakcijskom odnosu. Iako ih ne uzrokuje samo jedna okolnost ili samo jedan determinirajući čimbenik, pozitivan doživljaj škole treba tretirati kao mogući činitelj prevencije. Različiti poremećaji ponašanja djece osnovnoškolske dobi, bilo da se radi o aktivnim ili pasivnim formama, indikatori su koji zahtijevaju veće angažiranje učitelja, roditelja, stručnih suradnika, svih društvenih čimbenika, te napose njihovu učestalu suradnju.

Literatura

1. Ajduković, M. (1990). Stil odgoja u obitelji kao faktor delikventnog ponašanja djece. Zagreb: Primijenjena psihologija, br. 1., (47-54).
2. Bašić, J. (2001). Lokalna zajednica u prevenciji poremećaja u ponašanju: određenje i teorijski pristupi. U: Janković, J., Bašić, J. (ur.) Prevencija poremećaja u ponašanju djece i mladih u lokalnoj zajednici. Povjerenstvo Vlade RH za prevenciju poremećaja u ponašanju djece i mladeži i zaštitu djece s poremećajima u ponašanju, (33-47).
3. Bouillet, D., Uzelac, S. (2007). Osnove socijalne pedagogije, Sveučilište u Zagrebu, Zagreb.

4. Clark, R. D. i Shields, G. (1997). Family communication and delinquency. *Adolescence*, br. 32.
5. Deković, M., Raboteg-Šarić, Z. (1997). Roditeljski odgojni postupci i odnosi adolescenata s vršnjacima. *Društvena istraživanja*, br. 4-5. (427-443).
6. DSM IV (1996). Dijagnostički i statistički priručnik za duševne poremećaje: Međunarodna verzija s MKB-10 šiframa, Naklada Slap, Jastrebarsko
7. Koller-Trbović, N. (1998). Pravovremeno otkrivanje poremećaja u ponašanju djece i mladeži i rano interveniranje, Edukacijsko rehabilitacijski fakultet, Sveučilište u Zagrebu, preuzeto 20.06.2015. s <http://hrcak.srce.hr/94214>.
8. Koller-Trbović, N., Žižak, A., Bašić, J. (2001). Integralna metoda u radu s predškolskom djecom i njihovim roditeljima: teorijski pristup, Zagreb.
9. Koller-Trbović, N., Žižak, A., Jeđud-Borić, I. (2011). Standardi za terminologiju, definiciju, kriterije i načine praćenja pojave poremećaja u ponašanju djece i mladih, Ministarstvo obitelji, branitelja i međugeneracijske solidarnosti, Zagreb.
10. Koščak, M. (2012). Prevencije poremećaja u ponašanju prema Don Boscovom modelu, preuzeto 01.07.2015. sa: <http://hrcak.srce.hr/112084>.
11. Lacković-Grgin (1994). Samopoimanje mladih. Jastrebarsko. Naklada Slap.
12. Lebedina-Manzoni, M. (2007). Psihološke osnove poremećaja u ponašanju, Naklada Slap, Jastrebarsko
13. Malagoli Togliatti, M. (1996). Famiglia e adolescenza, condizioni di rischio e risorse psicosociali. "Età evolutiva", 53, (99-104).
14. Malagoli Togliatti, M. i Ardone, R. (1993). Adolescenti e genitori. Una relazione affettiva fra potenzialità e rischi. *La Nuova Italia Scientifica*
15. Mlinarević, V. (2006). Slobodno vrijeme kao prediktor poremećaja u ponašanju učenika, neobjavljena doktorska disertacija. Filozofski fakultet u Zagrebu.
16. Mlinarević, V., Brust Nemet, M. (2009). Kvaliteta provedbe školskih izvannastavnih aktivnosti. U: Varjúr Potřebić, T., Vida, J. (ur.), *U službi darovitih*. I. Međunarodna konferencija o radu s darovitima. Kanjiža: Bolyai Farkas Alapítvány a Magyarul Tanuló Tehetségekéért:25-32.
17. Nikolić, S., Marangunić, M. i sur. (2004). Dječja i adolescentna psihijatrija, Zagreb.
18. Opić, S., Jurčević-Lozančić, A.: Kompetencije učitelja za provedbu pedagoške prevencije poremećaja u ponašanju, *Odgojne znanosti*, Vol. 10 No. 1,
19. Scabini E., Donati P.(1992). Famiglie in difficoltà tra rischio e risorse. *Vita e Pensiero*, Milano.
20. Uzelac, S. (1995) Osnove socijalne edukologije mladih s poremećajima u socijalnom ponašanju (socijalnopedagoški aspekt), Sagena, Zagreb.
21. Vulić-Prtorić, A. (2002). Obiteljske interakcije i psihopatološki simptomi u djece i adolescenata. *Suvremena psihologija*, br. 1., (31-51).
22. Williams, J., H., Ayers, D. C., Artur, W. M. (1997). Risk and Protective Factors In Development of Delinquency and Conduct Disorders. *Risk and Resilience in Childhood: An Ecological Perspective*. NASW Press, (140-170).

THE DIFFERENCES IN THE PREVALENCE OF BEHAVIORAL DISORDERS WITH REGARD TO THE AGE AND GENDER OF STUDENTS IN SEVERAL ELEMENTARY SCHOOLS IN ZADAR

Abstract: *This paper outlines behavioral disorders of children of the lower school age. The goal of the research is to determine the differences in the prevalence of behavioral disorders considering age and gender. Issues in the research include testing: the frequency of behavioral disorders among students in the 2nd and 4th grades of elementary school, the difference in the number of students with behavioral problems in relation to their gender, perceptions of teachers on the quality of cooperation with parents of children with behavioral disorders and with professional associates at school as well as involvement of such children in extracurricular activities at school and outside of school. Prior to conducting the research following hypotheses were determined: 1) the active forms of behavioral disorders are more often recorded among boys and among girls are more often recorded passive forms; 2) teachers are usually not satisfied with cooperation with parents of children with behavioral disorders and with professional associates in school; 3) children with behavioral problems in most cases do not participate in extracurricular activities at school and outside of school.*

Keywords: *behavioral disorders of children and young people, risk factors, protective factors, externalizing behavior disorders, internalized behavior disorders, prevention.*